

۵۷۹۳

دانشگاه پهلوی
دانشکده کشاورزی
موسسه تحقیقات کشاورزی

نشر حرکت های تعاونی در اصلاحات ارضی ایران

پایان نامه تحصیلی

برای اخذ درجه فوق لیسانس مهندسی کشاورزی

"در زمینه اقتصاد کشاورزی"

موسس :

فرنگیس خانی

براهمنانی :

جناب آقای دکتر حسن پروانه

شورای (۱۳۴۴)

ثبت دفتر کتابخانه و اسناد در روزی شد
مختص
شماره .....
ردم .....
تاریخ ۱۹ / ۴

• سیاست‌گذاری •

برای نوشتن این پایان نامه شماره از کتابهای
ذکر شده را مطالعه کنید استاد محترم جناب آقای
دکتر حسن پوراللهی بر خود آورده ام و بدینوسیله
از محبت ایشان صمیمانه سپاسگزار می‌باشم.

۸۷۵۴

(الف)

فهرست مطالب

شماره صفحه

صفحه

سیاست‌گذاری

۱ ..... ۱

بخش اول - اصلاحات ارضی در ایران

۴ عمل اول - وضع مالکیت ارضی کشاورزی در ایران قبل از اصلاحات ارضی

۸ عمل دوم - تاریخچه اصلاحات ارضی در ایران و قوانین مربوط بدان

۱۲ عمل سوم - هدف از اصلاحات ارضی در ایران .....

۱۵ عمل چهارم - اصلاحات ارضی در کشورهای همسایه و سایر کشورها

۲۲ عمل پنجم - اثرات حرکت‌های تعاونی در اصلاحات ارضی ایران ..

بخش دوم - حرکت‌های تعاونی

۲۵ عمل اول - هدف از تعاونی .....

۲۷ عمل دوم - تاریخچه حرکت‌های تعاونی در دنیا .....

۳۰ عمل سوم - " " " " در ایران .....

۳۲ عمل چهارم - اصول کلی حرکت‌های تعاونی .....

۳۲ ۱- اصل خودیاری .....

۳۲ ۲- عضویت آزاد و اجباری .....

۳۲ ۳- مرکز‌گراسی و مساوات .....

۳۲ ۴- مهم بودن پیشگامی .....

۳۲ ۵- محدودیت سود و سهام .....

- ۱- تقسیم بازار به نسبت حجم معاملات هر یک از آنها ۲۲
- ۲- سرمایه ۲۲
- ۳- معاملات شرکت ها باید به ۶ انجام گیرد ۲۲
- ۴- معاملات با اشخاص باید به شرح زیر صورت گیرد ۲۲
- ۱- عملیات تعاونی ۲۲
- ۱- حساب داری ۲۴
- ۲- تعیین ارزشهای مالی ۲۴
- ۳- گزارش کار صحن به اجراء شرکت ۲۴
- ۴- توسعه رابطه فعالیت های شرکت ۲۴
- ۵- وابستگی شرکت های تعاونی با اتحادیه های تعاونی ۲۴
- نعل پنجم - تأثیر شرکت های تعاونی در رونق کشاورزی مملکت ... ۲۶
- الف - الزامات نسبی در آید روستائیان ۲۶
- ب - تمرکز پس اندازهای ناخرنی ۲۶
- ج - کیفیت و کمیت تولید مواد مورد احتیاج کشاورزی .. ۲۶

بخش سوم - مراحل تشکیل شرکت های تعاونی

- نعل اول - پیش بینی های لازم جهت تشکیل شرکت های تعاونی .. ۲۸
- ۱- سخن گفتن روستائیان طایفه حضور نظرات آورده خود در ^{نمایند} ۲۸
- ۲- زمینه مشترکی که مورد علاقه روستائیان است پیدا نمایند ۲۹
- ۳- روستائیان را متقاعد کند که خودشان را در اصلاح وضع خود همت کنند ۲۹

- ۴ - کاربرد محدود توانائی نگرین در امر شروع کند ۳۹
- ۵ - سعی کنید روستائیان با مهارت های کوچک در ایجاد
- ۳۹ رانی شوند . . . . .
- ۳۹ ۱- رهبران روستائیان محلی را شناسایی کنید . . . . .
- ۴۰ ۲- مردم را به قبول مسئولیت تشویق کنید . . . . .
- ۴۰ ۸ - با روستائیان بطوری برابر رفتار کنید . . . . .
- ۴۰ ۹ - سعی کنید فریاد روستائیان زیاد نشود . . . . .
- ۱۰ - استعداد روستائیان را در نظر گرفته و کار را مطابق با
- ۴۰ آن هماهنگ سازید . . . . .
- ۱۱ - مطمئن باشید که نتیجه کارهای شما باید خایوار معانی
- ۴۱ روستائی میگردد . . . . .
- ۱۲ - همه وقت از افرادی که با آنها کار کرده اید انتظار دردی
- ۴۱ و تشکر داشته باشید . . . . .
- ۴۲ فعل دوم - وظایف سرپرستان معاوضی برای تشکیل شرکتهای ^{تولیدی} _{تولیدی}
- ۴۲ ۱- بررسی منطقه . . . . .
- ۴۲ ۲- آموزش اعضاء و رؤسای احتمالی شرکتهای معاوضی . . . . .
- ۴۳ ۳- اجرای برنامه های نمایشی ضمن آموزش و تبلیغ از ^{شرکت} _{شرکت}
- ۴۳ ۴ - آموزش مربوط به طرز تشکیل و اداره کردن شرکتهای ^{تولیدی} _{تولیدی}
- ۴۵ فعل سوم - وظایف اعضاء نسبت به شرکت . . . . .
- ۴۷ ۵ - چهارم- رفع مشکلات موجود در راه تشکیل شرکتهای معاوضی . . . . .

بخش چهارم - انواع انواع شرکت های تعاونی در اصلاحات قانون ایران

فصل اول - انواع مختلف شرکت های تعاونی ۵۹

۱- شرکت های تعاونی اعتباری ۵۹

۲- " " تولید محصولاتی ۵۱

الف- شرکت های تعاونی تولید ۵۱

ب- " " تولید و تامین محصولاتی ۵۱

ج- " " نگاهداری محصولاتی ۵۲

د- " " درجه بندی و بسته بندی محصولاتی ۵۲

ه- " " حمل و فروش و خرید محصولاتی ۵۲

۳- شرکت های تعاونی مصرف ۵۴

۴- شرکت های تعاونی خدمات ۵۴

فصل دوم - شرکت های تعاونی ساده و مختلط ۵۶

۱- شرکت های تعاونی ساده ۵۶

۲- " " مختلط ۵۶

بخش پنجم - مدیریت در شرکت های تعاونی

کلیات ۵۸

فصل اول - عواملی که در مدیریت مدیریت مؤثرند ۶۰

بخش ششم - احکام دیره های تعاونی

فصل اول - اهمیت احکام دیره های تعاونی ۶۱

فصل دوم - انواع احکام دیره های تعاونی ۶۲

۱- اعداد به های تعاونی اعماری ۶۲

۲- ..... * * * اعداد به های تعاونی ۶۴

۳- ..... * * * منطبق ۶۵

فصل سوم - اعداد به های تعاونی معروف جهان ۶۵

بخش هفتم - تشکیلات و سازمان اداری

فصل اول - ارکان شرکت های تعاونی ۶۷

۱- مجمع عمومی ۶۷

۲- هیئت مدیره ۶۷

۳- مدیر عامل ۷۰

۴ - هیئت بازرسی ۷۰

فصل دوم - هدف و اهمیت سازمان اداری شرکت های تعاونی . ۷۱

۱- هدف های سازمان اداری ۷۱

۲- اهمیت سازمان اداری شرکت های تعاونی ۷۲

فصل سوم - تشکیلات و سازمان اداری در ایران ۷۲

۱- تشکیلات و سازمان اداری ۷۲

۲- بودجه ۷۴

۳ - وظایف سازمان ۷۴

۴ - انواع خدماتی که شرکت های تعاونی با اعضا^{شد} انجام میدهند ۷۵

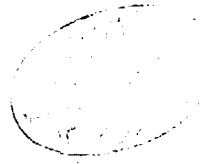
بخش هشتم - آثارهای مربوط به تشکیل شرکتهای تعاونی در ایران

- فصل اول الف - نسبت رهاخت تقسیم شده و شرکتهای تعاونی
- ۷۶ ..... پایان شهریور ۴۲
- ۷۷ ب - تعداد شرکتهای تعاونی تا آخر سال ۴۳ ..
- ج - خلاصه اظهارنامهات اجرائی اصلاحی ارضی
- ۷۸ ..... تا آخر مرداد ۴۴
- فصل دوم - آثار تعداد شرکتهای تعاونی فارس و بنگال و آخسر
- ۷۸ ..... اسفند ماه ۱۳۴۲

فصل نهم - فهرست

- ۸۰ ۱ - نمودار تشکیلات سازمان مرکزی تعاون روستایی ایران ...
- ۲ - نمودار روابط سازمان مرکزی با اتحادیه ها و شرکت های
- ۸۱ تعاونی روستایی .....
- ۸۲ ب - اساسنامه شرکت های تعاونی روستایی .....
- مطابق و با نظری که در پیشین این رساله مورد استفاده قرار گرفته است
- الف - مطابق لاریس .....
- ۸۷
- ب - مطابق انگلیسی .....
- ۸۸

مقدمه :

دهقان . ناسی که بزرگان گذشته صرف ایرانی و شهرمدن کرم و بجهت ای
 از ادب و رسوم و سنت های نوی بزرگ بوده است . تا قبل از اصلاحات کشاورزی و ...
 اصلاحات ارضی نماینده طبقات فقیر و پوین و درخور محرم بود . دهقان با جهات ای
 سارده و زنده و باقی " چرکین پای " بی قراره - مال و عاقبت و کلامی ندین . سوختن از
 کتاب سوخته . دستبانی استخوانی و سیاه رنگی ط یارده و سرپرست خانه ایست که
 در نیمه دوم قرن بیستم . قرن اکتشافات بزرگ علمی تقریباً " تمام مواهب تمدن عصر حاضر
 محروم بود .

آب سالم و سرد و سالی که در دریاها نوار ایستادی زندگی و جان طاست در دریاها
 آرزوهای در دریاها که نامشور دهقان است .

فرد دهقان و جهل او تمام باطنی زمین باید ار که از بر زبان بدان فن داده و شو
 گرفته تنها او اجازه و سائل تولید در آورده و از این و نشان ایسانی او را قبول داده است
 سهم زایع از محصول که نتیجه کار اوست بسیار ناچیز بوده . همین در آن دانه که نرس
 همینه مورد تناول کاسب و بیله و بیباخوار بود در محرم حرص و از ناسی و سایر دیوانسی
 بوده است .

برای نجات دهقان از فقر و جهل و ایجاد تحولی در این زمینه اقداماتی در زمینه
 اصلاحات کشاورزی از آذرماه ۱۳۳۸ شروع شد و هدف قانون گزاران این بود که
 اصلاحات ارضی بسیار ظالمانه در ایران انجام دهند .

در ۱۹ دیماه ۱۳۴۰ لایحه اصلاحات و تقسیم اراضی تهیه و تصویب رسید و

قد رهاجا در کینه و هات کیران بچود اجراء و عمل در آید .

توسعه شرکت های تعاونی نیز در محالیت مکمل بر تاز اصلاحات ارضی بود .
شرکت های تعاونی از جمله مؤسسات اجتماعی است که در آن همه فردی و کوشش
و پیاده ها اشخاص او طریق همکاری و مساعدت جمعی بکار می آید و به وسیله
یعنی هم ازین کار با استعداد معلوم می شود و هم با حفظ آزادی و استقلال فردی
نترات کالی از شرکت صانع و همکاری در بیای حوائج یک بگر می آید .

در شرکت تعاونی عامل اجتماعی همسنگ و هم پایه عامل اقتصادی است تا اصل
اجتماعی وجود جمعی از اشخاص با نیاز بندی شرکت است که با همایند می برد
همکاری هم می دهند . عامل اقتصادی دستگاه عمومی است که به وسیله آن جمعی
برای رفیع نیاز بندی با نیاز بندی های شرکت موافق اصول های اخلاقی و دموکراسی
تأسیس می شود .

تأسیس شرکت های تعاونی در ضمن حال که برای بهبود وضع زارعین و توسعه
بیشتر باید خواهد بود . از نظر اجتماعی و سیاسی و فرهنگی نیز نیاز جمعی بسیار در خفا
خواهد داشت . زیرا شرکت های که به وسیله کشاورزان تشکیل می شود به صورت دموکراسی
اداره می شود .

اهمیت و فواید این نوع شرکت هائیک العاده زیاد بوده از این جهت با اهمیت بسیار
زیادی که در اصلاحات ارضی ایران دارد این فرصت به نگارنده داده شده به بعد از
توضیحات مفصّل درباره پیدایش شرکت های تعاونی - مراحل تشکیل این شرکت
ها و نکاتی که تا همین تعاونی باید رعایت نماید و همچنین وظائف سرپرستان تعاونی

(۳)

برای تشکیل اینج شرکت ها وقتی که انواع مختلف این شرکت ها در اصلاحات ارضی
کنند آرد و بالا خرد رابطه بین شرکت های تعاونی و کشاوریه های تعاونی و اهمیت
آن و وظایف آنها مورد بحث قرار میگیرد . امید است با مطالعه ای که بعمل آمده
این رساله بعنوان یک خدمت کوچک برای جامعه کشاورزی محسوب شود .

دوره سراسری

املاجات اراضی در ایران

فصل اول - وضع مالک اراضی کشاورزی در ایران قبل از اصلاحات ارضی :

در ایران قدیم مالکیت اراضی هم از نوع باصرف با مالک شاهان بوده است و از طرف پادشاهان در مقابل خدمات لشکری و گزینی و تالیف تصدقات مخصوص منافع انبهای بزرگ واگذار شده است.

در قسمت غربی فلات ایران استادی بدست آمده است که وضعیت مالکیت را در دورانهای قدیم روشن میکند . در آن زمان رها یا قاپو " مالک زمین بوده اند مالکیت فقط آن را در تصرف داشته و در مقابل استفاده از زمینهای که از طرف شاه یا آنها واگذار شده تصدقات بود که خدمتی انجام دهند . رها یا حق نه اشکاف زمین خود را پیشتر دیگری جز او را در کوه یا برادر خود منتقل کند .

در دوران صفاتیان وضع مالکیت اراضی تغییر نکرد و مالکیت کثیره اراضی صفاتی بیاد شاه بود (۱۰۸۱)

در دوره اشکانیان مالکیت معظم اراضی ایران در دست ۲ خاندان بزرگ بود که یکی از آنها خاندان هخامنشی بود .

در دوره اسلامی اداره املاک عمومی از نظر مقررات مالیاتی و دیگر قوانین دولتی یکسان نبود . اغلب اراضی ایران در دوران خلافت راشدین جزء زمینهای لم یسروع بود .

در دوره طاهریان قوانین خاص درباره آبیاری و بهره برداری از زمینهای زراعی

(۵)

تدوین گردید که نادروان مظاریان و سایر طایفان و لشکریان اجراء میدادند.

حکمت مکتوب و مخرج جنگیزگان (۱۱۵۵-۱۲۲۲) بعد از میلاد وضع اراضی

موقوفی را مجدد در ۹۶ قلمبردار.

در دوران موقوفه طبق نوشته های نظیرن اراضی اطلاق بصورت اقطاع (۱)

و اصول (۲) وجود داشت (۱۳۰۸)

در زمان سلسله افشاریه قلمبردهایی در وضع اراضی موقوفی ایران پیدا شد. در

اینجا کلیه اطلاق موقوفه نام را بصورت خالصه در آورد. و نام عده زیادی از اطلاق موقوفه

در وقتها نادری با اسم خالصه ثبت شد.

در زمان حکومت کریم خان زند در زمان اراضی کشاورزان بود وضع آن تا امداد برای

اصلاح شده و زمین آزادی و راحتی بیشتری داشتند. در دوران قاجاریه زمینها

وایست به نام نوازه سلطنتی بود. و پادشاهان قاجاریه عمل داشتند که قسمت های

و بعضی از کشور را جزء تیولت کنند (اصطلاح تیول در ایندیران شامل انعام مختلف

زمینهای اعطائی میشد). در دوران قاجاریه عده تیولاتی که در امداد خالصه دولتی

بودند و بجای حقوق مالیات با اشخاص داده شده بود زیاد و از انعام دیگر تیولت

بود.

در زمان ناصرالدین شاه که احتیاج بیول زیاد بود شاه تصمیم گرفت خالصه ها

۱- اقطاع طبقی است که در مطالب کار با عده های از طرف خلیفه برای همیشه به شخصی واگذار

میشود. ۲- تیول باطلاتی میگفتند که بجای حقوق مالیات و سایر اراضی میدادند.

رایزگری رساله . در اولیقر سلطنت این پادشاه کتبه خالصجات اطراف املیستان
بشروع رسیده .

در زمان مظفرالدین شاه نیز ریزگری خالصجات رواج داشت (۱۳۰۰-۲۲)

اراضی عمومی ایران سه صورت بود :

۱- خالصجات یعنی اراضی معلق بدولت

۲- اراضی وقف

۳- اراضی معلق باشخاص .

ملاك اخبار و غیره میباشند آنکه فلان ملک عمومی خالص است یا نه هنوز

هم دفاتر مخصوص است که در وزارت دارائی موجود است. که این دفاتر در زمان

قادرشاه تنظیم شده و اسم رتبه نادری معروف است .

در زمان محمدشاه و ناصرالدین شاه و مظفرالدینشاه تفسیراتی که در املاک

عمومی معلق به دولت پیدا شده بود در دفاتری تهیه و تنظیم گردید .

اقداماتی که برای اولین بار برای تقسیم خالصجات بعمل آمده در خوزستان

و سیستان بوده است .

طرح این اقدامات اولین بار توسط دکتر مجلسی در ۲۱ فروردین ۱۳۰۶ تهیه

شد . و اجتماع ایرانی حق مداد که از اراضی خوزستان باندازه احتیاج از دولت

تقاضا کند . بشرطی که پس از تحصیل پروانه شروع بآبادی زمین نماید .

در ۱۶ فروردین ۱۳۱۴ ماده ایتمتع بهب مجلس رسید که طبق آن دولت مجاز

بود از اراضی خوزستان تا هر مقدار که صلاح بداند بطریقت اشخاص که اراضی را آباد

(۲)

گروه و آبادانی آن را تصدیق نماید و اگر لزوم باشد . این اراضی واگذار شده تصدیق
۴ سال قابل ابطال بود .

طبق دستورالعمل حضرت لیدر پذیرفته که اراضی دولت شهرستان تاسویسگسر در
این زمین تقسیم نماید . ولی تقسیم اراضی در دستگیر و ملاحه برای یک سطح
موروثی را بالا نبرد باعث ایجاد اختلافات و معیان بین اهالی و مقامان اراضی موروثی
شد .

در سال ۱۳۱۱ دولت سهم گرفت که بر مبنای آنکه های معنوی و احساسی
نموده از قلمرو سرداران و ممالکین محل جلوگیری کند . بر اثر این اقدام بهر سبب از
افراد و کشاورزان و سرداران به تناسب استعداد و توانایی و امکانات محل آنکه ای
یکصد و بیست سهم و این سهم را گذارند . این قریب سال ۱۳۱۶ عمل بود .
در اردیبهشت ماه ۱۳۲۰ قانونی از مجلس گذشت که وزارت دارایی اجاره
دارد بود که اطلاق زمینی با هر گونه آبهای معین بآن و کلیات مربوطه مسلمت ثابت
را از طریق مزایده بلوروش برسانند .

طبق فرمان مطهری در هفتم بهمن ۱۳۲۹ اطلاق موروثی سلطنتی با تسلط
طول ابدت بین کشاورزان محل تقسیم شد . و دستور داده شد که بهر چه حاصله از
فروش این اطلاق را بنیادس شرکتیهای تولید اخصاص دهند . این قانون برای اولین
بار در روحین محل گردید .